

JAMA OCH VAJA

I de gamla norrländska folkmålen finns många egendomliga ord eller avvikande betydelser hos ord som redan är bekanta från andra håll. I denna frågelista efterfrågas några sådana ord och betydelser. Av särskilt intresse är kännedomen om deras geografiska utbredning i Norrland. Alla svar är därför värdefulla, även sådana som t.ex. bekräftar att kattens läte i det gamla folkmålet benämnes på samma vis som i riksspråket och även negativa svar av typen "Okänt här." Om folkmålet på orten har flera ord för samma sak el.dyl. är det bra att få veta om det ena ordet är äldre och det andra nyare i dialekten, om de båda orden har olika utbredning inom socknen o.dyl., såvida sådana förhållanden är bekanta.

Var god numrera svaren i frågelistans ordning. Ange den socken och den by eller de byar som svaret avser samt sagesmannens namn, födelseår, födelseort, yrke och bostadsort. Med sagesman avses frågelistbesvararen själv, om han eller hon hämtar svaren ur sin egen dialekt och språkkänsla, i annat fall den person som frågelistbesvararen har frågat ut för denna frågelistas skull. Ange också motsvarande uppgifter om Er själv om Ni inte är densamma som sagesmannen. Svaret postas inneslutet i bifogade frankerade kuvert.

Umeå i maj 1968.

A. JAMA

I riksspråket sägs jama om kattens läte. Ordet kan ibland också användas i överförd mening om människor med betydelsen 'sjunga el. låta illa; klaga och jämra sig' el.dyl. I norrländska dialekter förekommer däremot jama (med växlande uttal såsom jame, jaam, jam, jäma, jåma samt i uttryck såsom jama ihop, jama in, jama å o.dyl.) ofta med helt andra betydelser, bl.a. 'frysa tunn (nattgammal) is; slockna; binda ihop'.

Frågor:

1. Hur benämns kattens läte i dialekten? Ge exempel: Katten
2. Kan detta ord också användas i andra sammanhang än om katter? Ge i så fall exempel.
3. Oberoende av om jama är dialektens ord för kattens läte eller inte frågas nu: Finns jama eller ord med snarlikt uttal med någon annan betydelse i dialekten?
4. Om svaret är ja på fråga 3: Vad betyder detta (eller dessa) ord i dialekten? Ge exempel.
5. Om svaret är ja på fråga 3: Hur uttalas detta (eller dessa) ord? Skriv gärna med vanliga bokstäver och ange om möjligt böjningen, dvs. de ordformer som svarar mot riksspråkets jama, jamade, jamat.
6. Finns något ord ema, äma eller ama i dialekten?
7. Om svaret är ja på fråga 6: Vad betyder detta ord? Ge exempel.
8. Om svaret är ja på fråga 6: Hur uttalas detta ord?
9. Finns något ord (annat än jama, ema o.dyl.) som betyder 'frysa tunn is; bildas tunn ishinna' i dialekten?

10. Om svaret är ja på fråga 9: Ange det ordets uttal och ge exempel på dess användning.

11. Har Ni något mer att berätta i anslutning till de här behandlade orden så gör det gärna under 11.

B. VAJA

Det över hela landet kända ordet för en honren är renko, men i övre Norrland används av de riksspråkstalande allmänt också vaja med samma betydelse. Det ordet finns med i Svenska Akademiens ordlista. Samerna (lapparna) har många olika ord för att beteckna renkor av olika åldrar och slag. I de svenska dialekterna i Norrland finns på olika håll också skilda ord för 'renko'. Somliga kan ha lånats från samerna andra kan ha annat ursprung.

Frågor:

1. Hur benämns en renko i dialekten? Ange uttal. Om det finns flera ord så ange uttalet för vart och ett av dem.
2. Vilket ord använde(r) samerna när de talar (talade) om renkor med de fastboende svenskarna?
3. Förekommer i dialekten något särskilt ord för en renkviga, för en renko som kalvat första gången, eller för en renko som är gall (som ej tar kalv)? Ange i så fall uttal och betydelse.
4. Hur benämns en älgko i dialekten? Ange uttal.
5. Oberoende av om en renko kallas vaja i dialekten eller inte frågas nu: Finns vaja med någon annan betydelse i dialekten?
6. Om svaret är ja på fråga 5: Vad betyder detta ord? Ge exempel.
7. Om svaret är ja på fråga 5: Hur uttalas detta ord?
8. Finns ordet kälva (tjälv el.dyl.) i dialekten?
9. Om svaret är ja på fråga 8: Vad betyder detta ord? Ge exempel.
10. Om svaret är ja på fråga 8: Hur uttalas detta ord? Uttalas det med tjockt l som i t.ex. kalv eller med tunt l som t.ex. i räkneordet elva?
11. Har Ni något mer att berätta om benämningarna för renko så gör det gärna under 11.